

QADIMGI RIM KISHILIK JAMIYATIDA IJTIMOYIY HARAKATCHANLIK OMILLARI

Usmanova Shohsanam., Igamberdiyev Doniyorjon., Qosimjonov
Mirjalol., Qobilov Muhammadsobir., Sattorov Sanjar

Andijon davlat pedagogika instituti

Maqola haqida ma'lumot
Qabul qilingan: 02.06.2024
Qayta qabul : 10.06.2024
Saytda mavjud : 12.06.2024

Muallif (lar)
Sh. Usmanova
D. Igamberdiyev
M. Qosimjonov
Q. Qobilov
*S. Sattorov

Muallif bilan aloqa

sanjarsattarov948@gmail.com

© Sh.Usmanova va boshqalar

UNIVERSAL xalqaro ilmiy jurnal

Ochiq ma'lumotlar:
<https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal>

Maxfiylik bayonoti
Materialni istalgan vosita yoki formatda nusxalash va qayta tarqatish hamda maqoladan to'g'ri iqtibos keltirish va litsenziyasini ko'rsatish sharti bilan istalgan maqsadda foydalanish mumkin.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ijtimoiy harakatchanlik, individlarning ijtimoiy ierarxiya bo'yicha yuqoriga yoki pastga siljish qobiliyati qadimgi Rim jamiyatida murakkab va ko'p qirrali hodisa bo'lgan. Rim imperiyasi o'zining qattiq sinfiy tuzilishi va tabaqalanishi bilan mashhur bo'lsa-da, shaxsning ijtimoiy mavqeini o'zgartirish qobiliyatiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan turli omillar mavjud edi.

Kalit so'zlar: O'rta dengiz, Rim, Italiya, dengiz, yirik davlat, jamiyat, ritorika, falsafa, huquq, ta'lim.

Аннотация: В данной статье социальная мобильность, способность людей двигаться вверх или вниз по социальной иерархии, была сложным и многогранным явлением в древнеримском обществе. Хотя Римская империя была известна своей строгой классовой структурой и стратификацией, существовали различные факторы, которые могли повлиять на способность человека изменить социальный статус.

Ключевые слова: Средиземноморье, Рим, Италия, море, большое государство, общество, ritorika, философия, право, образование.

Abstract: In this article, Social mobility, the ability of individuals to move up or down the social hierarchy, was a complex and multifaceted phenomenon in ancient Roman society. Although the Roman Empire was known for its strict class structure and stratification, there were various factors that could affect an individual's ability to change social status.

Key words: Mediterranean, Rome, Italy, sea, large state, society, rhetoric, philosophy, law, education.

Miloddan avvalgi 3-asr o'rtalariga kelib, butun Italiya hududini tobe etgan Rim yirik davlatga aylangan. U O'rta dengiz havzasida gegemon bo'lishga intilgan, bu Rimni Karfagen bilan to'qnashuviga sabab bo'lgan. Puni urushlaritsan so'ng miloddan avvalgi 146 yil Karfagen ustidan g'alaba qozongan Rim, O'rta dengiz havzasining eng yirik davlatiga aylangan. Yirik yer egaligi va qulchilikning rivojlanishi dehqonlar ommasini xonavayron bo'lishiga, qishloq kambag'allari, qullar qo'zg'olonining avj olishiga (Spartak qo'zg'oloni) sabab bo'lgan; Rim shahri ko'chalarida fuqarolar urushi boshlanib ketish xavfi tug'ilgan. Qadimgi Rimda ijtimoiy harakatchanlikning asosiy omillaridan biri ta'lim edi. Ta'lim olish imkoniyati elita sinflari uchun cheklangan edi, ammo rasmiy ta'lim olishga qodir bo'lganlar uchun bu yuqori ijtimoiy lavozimlarga eshiklarni ochishi mumkin edi. Ritorika, falsafa va huquq bo'yicha ta'lim Rim jamiyatida yuqori baholangan va hukumatdagi nufuzli lavozimlarga yoki kuchli shaxslarga maslahatchi sifatida olib kelishi mumkin edi. Ijtimoiy harakatchanlikning yana bir muhim omili harbiy xizmat edi. Rim imperiyasida harbiy xizmat quyi tabaqa vakillari uchun yuqori harakatlanish yo'li sifatida qaralgan. Armiyada xizmat qilish va janglarda ajralib turish orqali askarlar o'zlarining ijtimoiy mavqeini oshirishi mumkin bo'lgan martaba va mukofotlarga ega bo'lishlari mumkin edi. Nikoh ittifoqlari ham ijtimoiy

harakatchanlikda muhim rol o'ynadi. Boy yoki nufuzli oilaga turmush qurish, ko'tarilish va quyi sinflarda tug'ilganlar uchun mavjud bo'lmagan resurslardan foydalanish imkoniyatini berishi mumkin. Bundan tashqari, turli ijtimoiy tabaqalar o'rtasidagi nikohlar ular o'rtasidagi tafovutlarni bartaraf etishga yordam beradi va yuqoriga ko'tarilish uchun imkoniyatlar yaratadi. Tadbirkorlik va iqtisodiy muvaffaqiyat ham qadimgi Rimda ijtimoiy harakatchanlikning muhim omillari bo'lgan. Savdo, savdo yoki yerga egalik qilish orqali boylik orttirishga muvaffaq bo'lganlar jamiyatda ta'sir va obro' qozonishlari mumkin edi. Ushbu iqtisodiy muvaffaqiyat elita sinflari orasida ijtimoiy mavqe va qabulning oshishiga olib kelishi mumkin. Tarbiya va maori fan qadimgi davrlarda bolalar oilada tarbiyalangan. Miloddan avvalgi 5-asrda ibtidoiy maktablar vujudga kelgan. Bolalar maktabga 7 yoshdan qabul qilinib, 4—5 yil o'qitilgan. Uyda va maktabda lotin, yunon tillari, yozish, o'qish, hisob o'rganilgan. Bolalar dastlab xonadonlarda o'qituvchi yollab o'qitilgan, keyinchalik maktablarda ta'lim berishning yangi tizimi shakllandi. Rim respublikasi davrining lotin ilmiy adabiyoti yodgorliklari juda ham kam. Miloddan avvalgi 1-asrda Aristotel asarlariga sharxlar yaratilgan. I-asr oxirlarida astronomiya va

matematikaga qiziqish ortgan. Ptolemeyning mashhur “Almagest” asarida (II-asr) olamning geotsentrik sistemasi bayon etildi. Sharqda astrologiya keng tarqalgan. Diafantning “Arifmetika” (taxminan III-asr), III — IV -asrlarda Papp Aleksandriyskiyning “Matematika to‘plami” asarlari mashhur bo‘lgan. Ilmiytexnika adabiyotlari, asosan, qishloq xo‘jaligi, veterinariya, harbiy texnikaga bag‘ishlandi. Miloddan avvalgi I-asr oxirida Vitruviyning “Arxitektura haqida 10 kitob” asari shuhrat qozondi. Tarix fani rivoji yilningmuhim voqealari tavsiflangan annallardan boshlanadi. Miloddan avvalgi taxminan 130-yilda annallar 80 kitobdan iborat bo‘lib “Katta annallar” nomi bilan tayyorlangan. Ilk tarixchilar annalchilar deb atalgan. Dastlabki yetuk tarixchi Polibiy (miloddan avvalgi II-asr) Yunoniston, Makedoniya, Kichik Osiyo, Suriya, Karfagen va Rimning 40 kitobdan iborat tarixini yaratdi. Tit Liviyning “Rim tarixi”, Yuliy Sezarning Galliya urushlari, fuqarolar urushi haqidagi kitoblari, Sallyustiy, Korneliy Nepot (miloddan avvalgi 1-asr) kabi sarkardalarning ko‘p sonli biografik asarlari ma’lum. Imperiya davrida Korneliy Tatsit I—II-asr boshlari badiiydidaktik ruhdagi “Annallar” va “Tarix” Avgustning vafotidan Domitsianning vafotigacha, 14 yildan 96 yilgacha bo‘lgan voqealar nomli asarlarini yaratdi. II-asr boshlarida tarixiybiografik janr rivojlandi. Plutarx, imperator Adrianning kotibi bo‘lgan Svetoniylar atoqli kishilarning biografiyalarini

yaratdilar. Yunon tarixchilaridan Appian II-asrning 2-yarmi Rimdagi fuqarolar urushi tarixini, Dion Kassiy kad. davrlardan 229 yilgacha bo‘lgan Rim tarixini yaratdilar. Antik davrning so‘nggi yirik tarixchisi Ammian Marsellin IV-asr imperator Yulian davri tarixiga oid asarlari bilan mashhur. Imperiyaning so‘nggi davrida xristian tarixchiligi vujudga keldi.

Qadimgi Rim jamiyatida shaxsning ijtimoiy ierarxiyadan yuqoriga yoki pastga siljish qobiliyatini aniqlashda bu omillar muhim rol o‘ynagan bo‘lsada, ko‘pgina shaxslar uchun haqiqiy ijtimoiy harakatchanlikni cheklab qo‘yuvchi to‘siqlar hali ham mavjudligini ta’kidlash lozim. Rimning qat’iy sinfiy tuzilmasi ko‘pincha rivojlanish imkoniyatlarini tug‘ilish holati va kelib chiqishi bilan cheklashini anglatardi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, qadimgi Rim jamiyatidagi ijtimoiy harakatchanlikka ta’lim, harbiy xizmat, nikoh ittifoqi va iqtisodiy muvaffaqiyat kabi omillar ta’sir ko‘rsatgan. Garchi bu omillar ijtimoiy ierarxiya ichida yuqoriga qarab harakatlanish yo‘llarini ta’minlagan bo‘lsa-da, ular jamiyatning barcha a’zolari uchun bir xilda mavjud emas edi. Bu turli omillarning o‘zaro ta’siri Qadimgi Rimda ijtimoiy harakatchanlik dinamikasini

shakllantirgan va uning murakkab sinfiy tuzilmasi ichida shaxsning o'rnini aniqlashga yordam bergan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sergeyenko M., Jizn Drevnego Rima, M. — L., 1964;
2. Utchenko S. L., Krizis i padeniye Rimskoy respubliki, M., 1965;
3. Sokolov G., Iskusstvo Drevnego Rima, M., 1971;
4. Alimuhamedov A., Antik adabiyo't tarixi, T., 1975.
5. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. T. «O`zbekiston», 2000 yil.
6. Shavkatovna, U. S. (2022). ZAMONAVIY TA'LIM MUXITIDA TALABALARDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISH TIZIMININI TAKOMILLASHTIRISH. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 2(2), 136-139.
7. Usmanova, S. (2022). TALABALARDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHDA AKSIOLOGIK PEDAGOGIKADAN SAMARALI FOYDALANISH. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 1(7), 121-123.
8. Usmanova, S. (2022). Talabalarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda pedagogik aksiologiyani ahamiyati. Евразийский журнал академических исследований, 2(10), 51-55
9. Shavkatovna, U. S. (2022). ZAMONAVIY TA'LIMDA ILMIY PEDAGOGIK MUHITNING TALABALAR DUNYOQARASHIGA TA'SIRI: MUAMMO VA YECHIMLAR